

- Ömer Seyfettin
- Baha Tevfik

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA BELIR ÖZGÖRÜLER

Rıza (Öğr. Gör.), "Ömer Seyfettin - Baha Tevfik Münasebeti ve Baha Tevfik'in Ömer Seyfettin Üzerindeki Tesirleri", VIII. Milli Türkoloji Kongresi, İstanbul, 1987, 12 S.

31 OCAK 1994

Baha Tevfik ve edebi görüşleri. TOPÇU, Ümmühan Bilgin. Yüksek Lisans. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993. 138 s., 86 ref.
Danışman: Y.Doç.Dr.Mehmet Önal. Dili:Tr.

23 MAYIS 1998

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA BELIR ÖZGÖRÜLER

- Baha Tevfik

12 OCAK 1994 4889
Siyasal düşüncenin dünyevileşmesi "ilim"den "bilim"e geçişin kritik evreleri Osmanlı materyalizmi ve Baha Tevfik.
ALKAN, Mehmet Ö.. Bil. Uz. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1988. 87s.
Danışman: Doç.Dr.M. Şükrü Hanioglu.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA BELIR ÖZGÖRÜLER

- Baha Tevfik

12 OCAK 1994

BAĞCI,

Rıza (Öğr. Gör.), "Baha Tevfik'in Hayatı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Faruk Huyugüzel), Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 1987, 61 S.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA BELIR ÖZGÖRÜLER

tarih VE toplum

1500 LİRA (KDV DAHİL) AYLIK ANSİKLOPEDİK DERGİ / NİSAN 1988

52

İletişim
ayınları

BAHA TEVFIK

Düşünce Tarihimizde Önemli Bir İsim Baha Tevfik

MEHMET Ö. ALKAN

BAHA Tevfik, 1 Nisan 1300'de (14 Nisan 1884) İzmir'de doğmuş¹, 6 Mayıs 1330'da (19 Mayıs 1914) İstanbul'da ölmüştür. Babası gümrük memurlarından Mehmed Tevfik Efendi'dir. İlk öğrenimini İzmir Namazgah Mektebi'nde, orta öğrenimini İzmir Rüştiyesi ile Mülki İdadisi'nde tamamlayan² daha idadî sıralarında iken Fransızca öğrenmeye koyulur.³ Batı'yı, Batı Düşüncesi'ni çok genç yaşta tanımaya ve izlemeye başlar. *Biraz Felsefe* adlı basılmamış eserine dayanarak onun daha idadîdeyken kaba-materyalist düşünceyle tanıştığı ileri sürülebilir.⁴ Öğrenim yaşamının son durağı Mekteb-i Mülkiye'yi 1907'de "iyi" derece ile bitiren Baha Tevfik,⁵ Mülkiye yıllarında, arkadaşı Hasan Vasfi [Menteş] ile bir de *Fransızca İhtikâk Lûgati* hazırlar.⁶ Mülkiye'deki iki anısından da anlaşılacağı üzere yine o yıllarda dinsel düşünce, kural ve uygulamaları biraz alaycı, biraz kuşkucu biraz da materyalist bir yaklaşımla eleştirip sorgulamaya başlamıştır. Bu iki anıyı aktarmadan edemedik.⁷ Birinci anı kısaca şöyle: "... Mülkiye'de bir din dersinde Baha Tevfik merhum sırf azizlik olsun diye, derste ayağa kalktı ve bir müşkülü olduğunu ileri sürüp muvafakatını aldıktan sonra: (Allah'ın Birliğine akıl erdiremediğini), ileri sürdü. Bu sual öğretmende ilkin bir istihfaf sonra da bir hassasi-

yet uyandırdı. Hemen öteki okulda - Din Fakültesi'nde- olduğu gibi hararetle isbâta başladı. Baha merhum da iğneliyici suallerine devam edince, zavallı İsmâil Hakkı merhum, bizim bu mevzulara akıl erdirecek seviyede olmadığımızı ileri sürerek müzâkereyi kapadı." İkinci anı da kısaca şöyle: "Yine merhum Hacı Zihni Efendi'nin ders

Baha Tevfik

takriri esnasında, hırsızlık yapanların ellerinin kesilmesini emreden ser'in hükmünü anlatırken arkadaşlardan âteşin zekâyâ sahip Baha Tevfik merhum söz istemiş ve hocaya:

— Hırsızlık muhtelif sebeb ve zaruretlerden olabileceği gibi itiyad halini almış fitrî nakîse ile mâlûl hırsızlar da bulunabileceğini ileri sürerek bunların elleri kesilmekle hırsızlıklarının öntü alınamayacağını beyan ile, elleri kesildiği halde yine hırsızlık yaparlarsa daha nelerinin kesilebileceğini sorması üzerine, hoca hemen iki elini yüzüne kapamış ve öylece bir zaman kalmış idi..."

Baha Tevfik, Mülkiye'yi bitirince İzmir'e döner ve *Serbest İzmir* gazetesinde yazar olarak çalışmaya başlar. Kısa sürede başyazarlığa yükselir.⁸ Gazetenin sahibi Hacı Hüseyin -İştirakçi Hilmi'dir. (Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurucusu) II. Meşrutiyet'in ardından babası ve Hüseyin Hilmi ile beraber İstanbul'a gelen Baha Tevfik, bir ara "vilâyet maiyyet me'murluğuna" girer. Ancak "minnete tahammül edemediğindendir ki 4 Teşrin-i Evvel 324'de maiyyet memurluğundan (çekilir)"⁹ Kaygusuz, Baha Tevfik'in bir ara Meclis-i Ayân Kâtipliği de yaptığını, ancak Meclis başkanı Sait Paşa ile geçinemeyerek ayrıldığını yazıyor.¹⁰ Bu işleri yapmasına karşın Baha Tevfik'in memurluğa ilişkin düşüncelerini işlediği üç yazısın-

Baha Tevfik 228-240

105 EKİM 1991

MADE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN ÖKÖMAN

Dia-icantabası

N. Dinkçi

TÜRKİYE'DE ÇAĞDAŞ DÜŞÜNCE TARİHİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	463
Tasnif No. :	199.56 ÜLK.T

ÜLKEN YAYINLARI

İstanbul 1979

ÜLKEN YAYINLARI: 1 / H. Z. ÜLKEN BÜTÜN ESERLERİ: 1 / KAPAK:
DENİZ ORAL / BASKI: KARDEŞLER MATBAASI Himayei Etfal Sok.
Çavuş Han / KAPAK BASKI: EBRU GRAFİK / CİLT: NUMUNE MÜ-
CELLİTHANESİ / BİRİNCİ BASKI: İSTANBUL 1966 / İKİNCİ BASKI:
HAZİRAN 1979 / GENEL DAĞITIM: SERHAT DAĞITIM.

ret «Hayat ve Ahlâk» adlı yazıda Baha Tevfik'in immoralizmini savunuyor. «Rebâb»da (246) Şehabeddin Süleyman'la birlikte çalışıyor. Selahaddin Enis bu yılların ahlâka karşı ve natüralist hareketinde en aşırı yazarlardan biridir. Şair Eşref'in çıkardığı «Eşref» adlı derginin mesul müdürü de Baha Tevfik'ti. (247)

BAHA TEVFİK VE MATERYALİZM ÇIĞIRI

Baha Tevfik (1881-1914) İzmir'de doğdu. İlk öğrenimini orada yaptıktan sonra yüksek öğrenimini İstanbul'da Mülkiye'de aldı. 1908 den başlayarak yayınladığı dergi, gazete ve kitaplarla az zamanda yeni bir fikir çığırı açtı, Fransızca biliyordu. İslam kültürü ile ilişkisi yoktu. Tanzimat'tan beri iki âleme aynı derecede bağlı olan Türk düşünürleri arasında ilk defa Baha Tevfik, yalnız bir cepheli bilgisi ile bütün dikkatini Batı'ya çevirmişti. (248) Çalışma arkadaşları Ahmet Nebil, Süleyman Memduh, Naci Fikret ve bir dereceye kadar Faik Şevket'in adlarını biliyoruz. (249) Fakat bu zümre içinde onun rolü daima ön plandadır. 6-7 yıla sığan yayınları, büyük bir yekun tutar. Orta öğretim öğrencilerine, halka, aydınlara ayrı ayrı hitabeder. Erken ölümü, tedavi edilmez bir hastalığa tutulmasından ileri geldi. Zamanında çeşitli fikir akımlarına şiddetli hücumlar yaptığı gibi, birçok hücumlara da uğradı. Kuvvetli bir polemikçiydi. O devirde, biri İttihat ve Terakki'nin bayrakçısı Hüseyin Cahit, öteki de Hürriyet ve İtilâf'ın bayrakçısı Ali Kemal olmak üzere iki polemikçi vardı. Baha Tevfik ise, ilk defa tamamen fikri bir hiciv yapıyordu. Bu türlü yayınlarmın daha üstünde felsefi faaliyeti görüldü. Burada, «Tecdüdü-ü ilmî ve felsefi kütüphanesi»ni kurdu. Bu kütüphaneden 11 cilt eser yayınladı. Aralarında «Felsefe-i Ferd», «Tecdüdü-ü ilmî ve edebî», «Feminizm», «Psikoloji» ve bir takım monografiler vardır. Ernest Haeckel'in «Kâinatın Muammaları» adlı eserinin çevirisini Felsefe dergisinde yayınlamış, fakat kitap haline koyamamıştır. (250). Louis Büchner'in «Madde ve Kuvvet»ini bütünüyle çevirmiş ve yayınlamış, ayrıca çeviri olarak küçük bir psikoloji kitabı ve «Hassasiyete Dayanan Ahlâk» adlı başka bir küçük kitap neşretmiştir. Arkadaşlarından Ahmet Nebil'in kim olduğunu, hatta öyle bir kimsenin yaşayıp yaşamadığını bilmiyoruz. (251) Çıkarıldığı dergilerde Dr. Suphi Ethem «Lamarizm»e dair yazılar yazıyordu. Ethem Necdet'in de evrim (évolution) hakkında yazıları vardı.

Baha Tevfik'in «Felsefe» adlı dergisi, Türkiye'de ilk felsefi dergidir (Araks Matbaasında basılmıştır, İstanbul, 1912). Orada bütün yazıları Baha Tevfik yazıyordu. İlk sayısında maksadını şöyle anlatır: «Bizde bir felsefe dili yoktur, ben bunu yapmaya çalışıyorum. Şark ve Garp arasındaki zigzagları kesmek, Şark kaynaklarının artık yeni bir mahsul veremeyeceğini ilân

etmek istiyorum. Garbın hayatının üstünlüğü, felsefesinin üstünlüğü ile paraleldir». Sonra memlekette felsefe ile uğraşanlardan söz ediyor. «Bizde felsefenin bugünkü hali nedir? Bunu anlamak için önce felsefeyi bilmek gerekir. İlim ve fennin (teknik) varamadığı sahaya felsefe denir. Şu halde bugünün ilim ve fenni, dünün felsefesidir, bugünün felsefesi ise yarımın ilim ve fennidir. Arapça bilenlere Şark kaynaklarını açmalarını, bize göstermelerini söyledim. Bundan birşey çıkmadığına göre ya Şark kaynaklarında birşey yoktur yahut da Arapça bilen bilginlerimiz çok tembel insanlardır. Bizdeki felsefi fikirlerin kaynağı ikidir. Birincisi Arapça kaynaklardır, Arap kaynaklarını bize aktaran iki yoldan biri tarikatlardır ki onların metodu «hâl»dir, halbuki bizimki «kaal»dir. Mevlâna ve Muhiddin gibi filozoflardan ise daha sonra söz edeceğim. Felsefe bugün dünyanın son terakkisinde, bir yönden başka yöne hemen nüfuz edebilme kabiliyetindedir. Bizim memleketimize Avrupa felsefesini aktaran kimseler, gelen fikirleri olduğu gibi kabul etmekte idiler. Meselâ Rıza Tevfik'in filozofluğu üzerinde duralım: Ona filozof ismi kendisi tarafından verilmiştir. Rıza Tevfik, üstad edindiği kimsenin ismini dahi doğru dürüst bilmiyor. Felsefe denilen şey, fen ile o kadar kaynaşmıştır ki fenci, ilimci olmayan bir insan hiçbir zaman filozof olamaz. Bugün Avrupada filozof yok, âlimler vardır. Tedvin edilen eserleri ezberleyenlere bile artık âlim demiyorlar. Zira hepsi için bir metod olması gerekir. Rıza Tevfik'in böyle bir metodu olduğunu bilmiyoruz. Bir yazısında tuttuğu fikri başka bir konferansında nakzediyor. Keza Şehbenderzâde Ahmet Hilmi de filozof değildir». Baha Tevfik bu keskin ve saldırgan hükümlerden sonra Fazıl Ahmet, Suphi Ethem gibi genç yazarların asıl yolu açtıklarından söz ediyor, yalnız materyalizmde, ilmi felsefe yönünde gidenleri filozof olarak kabul ediyor. (252)

Baha Tevfik bazı yeni meseleler getirmiş bir düşünürdür ve bu bakımdan değeri vardır. Fakat Rıza Tevfik hakkındaki sözler birkaç bakımdan yanlıştır. Rıza Tevfik «Bakon'un tilmiz-i marifeti» imzasını koyduğu sırada İngilizce bilmiyordu. (253) Halbuki Baha Tevfik de İngilizce bilmediği için «Hume»u «Hu-me» okuyordu. (254) Ribot'un adı Th. Ribot yazıldığı için bunu Thomas Ribot olarak okuyordu. (255) Sonra Pierre Janet ile Paul Janet'i birteviye karıştırıyordu. Rıza Tevfik'in felsefi mesleği de, onun zannettiği gibi, çok karışık değil, tersine çok açıktır. Filozof sıfatını benimsemesi de o zaman yaygın olan bir âdete uymaktan ileri geliyordu: Derviş filan, muallim filan, doktor falan gibi (256) ünvanlar aynı zamanda yazarın mensup olduğu zümreyi ve dünya görüşünü de belirtiyordu.

Baha Tevfik bize radikal hareketi öğretti, karar verme problemine örnek oldu. O zaman materyalizm gibi korkunç sözü bayrak yapmaktan korkmadı. «Felsefe» dergisinin birinci sayısında felsefe problemini niçin öne koyduğunu anlatıyor: «Felsefe geleceğin ilmidir. Her asırda ilim ve fen belirli bir noktaya kadar ilerleyebilmiş ve oradan öteye geçme istidadını göstermemiştir. İleriye geçemediği alan, faraziye ve teori alanıdır. Şu halde bugünün ilmi dünün felsefesidir. Bir memleketin ahlâk ve âdetlerine, hareket ve sükûnuna, halkın mizacına bile felsefi fikirler hâkimdir. Bu fikirler-

(246) Rebab, (müdü: Şehabeddin Süleyman, İmtiyaz sahibi: Cemal Nadir (tanınmış karikatürist de-ğil), Matbaa-i Neam-ı İstikbâl, 1328/1912).

(247) Eşref, (İmtiyaz sahibi: Hüseyin Nazmi, başyazar: şair Eşref, mesul müdür: Baha Tevfik, Ahmet Sakı matbaası 1327/1911).

(248) Vakıa Servet-i Fânunculardan Hüseyin Cahit'in de şark kültürü yoktu, fakat ilgili kesilme-mişt. Caetano'nun «İslâm Tarihi»ni tercüme etmesi bunun alametlerindendir.

(249) Bazı kitaplarında Ahmet Nebil imzası birlikte görülüyor.

(250) Bu tercüme «Felsefe» dergisinde tefrika halinde kalmıştır.

(251) Ahmet Nebil adında birinin bulunduğu, fakat bu konularda yazı yazacak bilgi derecesinde olmadığı söylendiği gibi, bunun uydurma bir isim olduğunu söyleyenler de vardır. (Baha Tevfik için bak. İ. Alcottin, Meşhur Adamlar Ansiklopedisi; Bursalı Tahir, Osmanlı Müellifleri).

(252) Baha Tevfik bu hükmü ile felsefeyi fazla daraltmış ise de doktrinine sadıqlığı bakımından dikkate değer bir fikir cesareti gösteriyor.

(253) Nitekim sonraki yazılarında aynı zata eski harfle «Beyk» diye yazıyor.

(254) Okunuş tarzı «Hiyum».

(255) Théodule Ribot.

(256) Derviş Vahdeti, Muallim Naci, Dr. Besim Ömer, v.b.

Baha Tevfik Üzerine Bir kitap

Türkiye'de Batılılaşma hareketinin hızlı bir ivme kazandığı XIX. asırda birbirine alternatif veya paralel olarak ortaya çıkıp gelişen birçok fikri akımla karşılaşırız. Osmancılık, İslamcılık, Türkçülük, Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet ideolojilerinin yambaşında bir de Batıcılık vardır.

Batıcılık, Avrupa'nın Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı ile ulaştığı ve adına Modernizm denen bir dünya görüşünün, bir yaşama biçiminin hakim kılınması çabasının adıdır. Din yerine bilimi esas alan, insan merkezci, sekülerist bir zihniyetin savunuculuğunu yapan Batıcılar, organize gruplar olarak hareket etme yerine fikirlerini ferdi çabalar sonucu topluma ulaştırmaya çalışırlar.

Batıcılık ideolojisinin, Osmanlı Aydınları için felsefi arka planında, pozitivism vardır. Mü-nif Paşa'nın Mecmua-i Fünûn'u ile başlatabileceğimiz Osmanlı pozitivist hareketi içerisinde şüphesiz ki Beşir Fuad, Baha Tevfik, Abdullah Cevdet, Celal Nuri gibi isimler önemli birer yer işgal ederler. Baha Tevfik'in dışındaki sözkonusu isimler üzerinde ülkemizde ciddi, kapsamlı eserler yayımlanmıştır, Baha Tevfik üzerinde ise tatınmakta olduğumuz esere gelinceye kadar yayımlanmış kapsamlı bir eser mevcut değildi. Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Rıza Bağcı'nın 1996 yılında *Kaynak* yayınları arasında "*Baha Tevfik'in Hayatı, Edebi ve Felsefi Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*" adıyla yayımladığı eser, kanaatimizce Batılılaşma tarihimiz açısından önemli bir yere sahip olan bir şahsiyeti aydınlığa çıkarmıştır.

Bu tür çalışmalar, Basın tarihi, Türk siyasi tarihi, fikir tarihi açısından önemli olduğu kadar Türk edebiyatı tarihi açısından da önem arz etmektedir. Çünkü Yeni Türk Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı'nın aksine sosyal ve siyasi bir fikrî zemin üzerinde inşa edilmiştir. Bir medeniyet de-ğiştirme sürecinin ürünü olan Yeni Türk Edebiyatı'nın, Batılı fikir akımları ve bunların Türkiye'deki uzantıları bilinmeden, tam anlamıyla anlaşılabilceğine ve hakkıyla yorumlanabilceğine inanmıyoruz. Bu açıdan, aynı zamanda birer edebiyatçı olan Türk pozitivistlerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

Hüseyin Çelik

03 ARALIK 1998

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

020098

BAHÂ TEVFİK

-
- 1 FİLİZ BAŞARAN, Baha Tevfik'in mecmuacılığı, Niğde Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010

 - 2 MUSTAFA ATEŞ, Baha Tevfik'te din ve Tanrı problemi, Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2004

 - 3 OĞUZ TIRPANLI, Osmanlı felsefe tarihi ve bilim tarihine materyalist bir bakış: Baha Tevfik, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e
BİLİMSEL VE FELSEFİ
Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	238705
Tas. No:	920.0956 BOL.T

Ankara
2015

Mehmet AKGÜN

Baha Tevfik (020058)

HAYATI VE ESERLERİ

Hayatı

Kaynaklarda doğum tarihi hakkında farklı tarihler verilmektedir. Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* isimli eserinde onun, 1881'de İzmir'de dünyaya geldiğini¹ belirtmektedir. Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay da *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi* isimli eserinde, onun 1881 tarihinde İzmir'de dünyaya geldiğini² ifade ediyor. Mücellidoğlu Ali Çankaya, "*Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları İle Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*" isimli eserinde Baha Tevfik'in doğum tarihi olarak H. 1300 (1884)'ü³ veriyor. Dr. Rıza Bağcı, Baha Tevfik'in en yakın arkadaşı olan Subhi Edhem'e dayanarak onun, H. 1300 (1884) tarihinde doğmuş olması gerektiğini⁴ belirtiyor.

Baha Tevfik'in babası, gümrük memurlarından Mehmet Tevfik Efendi'dir.⁵ Bezmi Nusret Kaygusuz, Mehmet Tevfik Efendi'nin maddî durumunun iyi olmadığını, Bab-ı Âli Caddesi'nde küçük bir dükkân açtığını, dükkânda kırk elli kartpostal ile Baha Tevfik'in okuduğu bazı kitapların bulunduğunu belirtiyor.⁶ Baha Tevfik'in iki kardeşi vardır. Bu kardeşlerden birinin adı, Fikri Tevfik'tir.

¹ Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken, "*Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*", Ahmet Sait Mat., İstanbul, 1966, s. 365.

² Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay, "*Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*", Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd.Şti., Ankara, 2008, s. 53.

³ Mücellidoğlu Ali Çankaya, "*Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları İle Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*", C.3, Mars Matbaası, Ankara, 1968-1969, s. 1116.

⁴ Dr. Rıza Bağcı, "*Baha Tevfik'in Hayatı Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*", Çağlayan Anonim Şirketi, İzmir, 1996, s. 12.

⁵ Mücellidoğlu Ali Çankaya, age., s. 116.

⁶ Bezmi Nusret Kaygusuz, "*Bir Roman Gibi*", Promat Basım Yayın A. Ş., İzmir, ikinci baskı 2002, s. 46.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜŞÜNÇESİ

Cilt 5

13 Subat 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Tanzimat'tan Günümüze
AHLAKÎ VE EDEBÎ
Düşünce Temsilcileri

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	238708
Tas. No:	920.0956 BOLAY

Ankara
2015

AHMET NEBİL-BAHA TEVFİK (D. 1881 - Ö. 1914)

Hüsameddin ERDEM

Baha Tevfik (020088)

Baha Tevfik 1881'de İzmir'de doğmuş, ilköğrenimini İzmir, yüksek öğrenimini de İstanbul'da Mülkiyede yapmıştır. 1908'de başladığı yayın hayatında yeni bir fikir çığırını açmıştır. Fransızca bilirdi. İslâm kültürü ile pek ilgisi yoktu. Tek taraflı bilgisiyile bütün dikkatleri Batı'ya çekmeye alışmıştır. Çalışma arkadaşları arasında *Ahmet Nebil, Süleyman Memduh, Naci Fikret, Faik Şevketi* gibi isimler zikredilebilir. Altı-yedi yıla sığan yayınları büyük bir yekûn tutar. Her sınıftan insana hitap eder. Çeşitli fikir akımlarına hücum ettiği gibi, çok da hücum görmüştür. Çok güçlü bir polemikçidir. Baha Tevfik ilk fikri hiciv yapandır. Kendisi felsefeci ve çeşitli felsefi eserleri çevirmiştir.

Türkiye'de "Felsefe" adlı dergisi, ilk felsefe dergisidir. Aynı zamanda XIX. yüzyıl *Biyolojik Evrimci Materyalizm*'in de Türkiye'deki ilk temsilcisidir. Doğu'nun "Vahdet-i Vücut" anlayışına karşı, materyalist felsefenin tezine "Vahdet-i Mevcut" adını vererek tanrısız pan-natüralizmi savunmuştur. 34 yaşında çaresiz bir hastalıktan ölmüştür.¹ Eserleri arasında ahlaki ilgilendiren eseri:

Hassasiyet Bahsi, Yeni Ahlak (İstanbul, II. Baskı, Osmanlı Şirketi Matbaası), 64 sayfadan meydana gelmektedir. Nefis hâkimiyeti üzerine yeni bir ahlak kurmaya çalışırlar. Bunlar önce teorik ahlaka hücum etmekle işe başlarlar. Ahlakı ikiye ayırırlar. Bunlardan birisi Aristoteles'ten gelen rasyonalist ahlak, diğeri de Gazâlî'de görülen tasavvufi ahlaktır. Ona göre bu her iki ahlak da yetersizdir. Kısa bir ahlak tarihçesiyle ahlak teorilerinin özelliklerini ve eleştirilerini yaparak önce ahlakın yokluğundan söz eder. Bundan kastının ise ahlak ilmi olduğunu belirtir.

¹ *Osmanlı Müellifleri*, II/65; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, 1066, s365-384; Süleyman Hayri Bolay, *Türkiyede Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, s. 72-73.

3249-3253

Muhalif, Asî ve Sıra Dışı-II

SELÇUK ÇIKLA

Baha Tevfik'in Edebiyatçılığı ve Tesirleri

Baha Tevfik'in edebiyata ilgi duyması felsefeye ilgi duyduğundan önceye, idadînin ilk yıllarına rastlar. O, idadînin birinci sınıfında "Naci'nin verdiği heves-i şiirle" derslerini ihmal etmiş ve aynı sınıfı üst üste iki sene okumuştur. Onun felsefeye olan merakı ve ilgisi ise daha sonra, idadînin son sınıflarından itibaren artmıştır.

Baha Tevfik'in edebiyat ve felsefe hevesinin ilk kaynağını idadîdeki edebiyat ve felsefe hocası Bıçakçızâde Hakkı'da aramak gerekir. Tarih boyunca büyük hocalar muhakkak bazı büyük öğrenciler yetiştirmişlerdir. İşte Bıçakçızâde Hakkı böyle büyük bir hoca, Baha Tevfik, Şahabeddin Süleyman ve Yakup Kadri gibileridir. İşte Bıçakçızâde Hakkı böyle büyük bir hoca, Baha Tevfik, Şahabeddin Süleyman ve Yakup Kadri gibileridir. İşte Bıçakçızâde Hakkı sadece bu birkaç kişiye tesir etmemiştir. O zamanlar bir kültür yuvası olan İzmir Mülkî İdadîsi'nde, Baha Tevfik'in idadîde dönem arkadaşları ara-

sında H. Vasfi Menteş, Şükrü Saracoğlu, Refik Şevket, Sırrı Day, Hilmi Uran ve alt sınıf olan dördüncü sınıfta Bezmi Nusret Kaygusuz, Abdullah Feyzi, Memduh Süleyman, Hâmit Suphi, Ragıp Nurettin ve Alemdaroğlu Ömer Lütfi gibi kişiler vardır⁵⁴ ve bu kişilerin hepsi de ileriki yıllarda edebiyat, felsefe, siyaset, spor ve sanat gibi farklı alanlarda ünlenecek şahsiyetler olarak Bıçakçızâde Hakkı'nın yetiştirdiği öğrencilerdir.

Baha Tevfik'in idadîde başlayan edebiyat ve felsefe merakı Mülkiye'de artarak devam eder ve 1907'de mezun olup İzmir'e döndüğü günlerde Ömer Seyfettin de İzmir Jandarma Okulu'na hoca olarak tayin edilmiştir. Ömer Seyfettin İzmir'deki görev yıllarında (Temmuz 1907-Ocak 1909),⁵⁵ Bıçakçızâde Hakkı, Türkçü Necip, Baha Tevfik, Şahabeddin Süleyman ve Yakup Kadri'den oluşan edebî ve fikrî çevre içinde bulunmuş, özellikle Baha Tevfik'le aralarında karşılıklı bir etkilenme olmuştur. Bu devrede Ö. Seyfettin; Baha Tevfik'le psikoloji ve felsefe, Edirneli Türkçü Necip'le dil ve tarih, Yakup Kadri, Şahabeddin Süleyman ile de edebiyat ve estetik konulu sohbet ve tar-

tışmalar yapmıştır.⁵⁶ Bu yıllarda Ömer Seyfettin'in Baha Tevfik'e kısmî bir tesiri olduğu gibi kendisi ondan çok daha fazla tesir almıştır.

Tahir Alangu, Ömer Seyfettin'in İzmir'de etkilendiği çevre hakkında: "Ömer Seyfettin'in bu İzmir günlerinde, edebiyata yönelmede Baha Tevfik'le çevresindekilere, "sade lisan" konusunda da kendi mütevazi çevresinde "Dilde Türkçülük" düşüncesinin öncülüğünü yapan Türkçü Necip Bey'den etkilendiğini görüyoruz. Ondaki, sürekli bir saplantı hâlinde hayatına hükmedeceğini göreceğimiz Batı edebiyatı ve felsefe merakı, eski töreler ve geleneklere karşı çıkış, sert ve hırpalayıcı eleştirme eğilimi, bütün davranışlarında akılcılığı yürütme çabası, Baha Tevfik'le tam bir aynılık gösterecektir"⁵⁷ der ki gerçekten de Ömer Seyfettin'in İzmir'de aldığı bu iki tesir, onu hayatının sonunu kadar meşgul edecektir.

Yakup Kadri'nin aşağıdaki ifadelere, Ömer Seyfettin'in Baha Tevfik üzerinde fazlaca bir etki bırakmış olduğu anlamına gelmez. Burada Ömer Seyfettin'in edebiyat vadisinde rehberlik ve mürşitlik etmesi, daha çok cazip ve heves verici bir ortamın ve

* Ondokuz Mayıs Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Arş. Gör.

“Jedenfalls aber ist unsere philologische Heimat die Erde: die Nation kann es nicht mehr sein. Gewiß ist immer noch das Kostbarste und Unentbehrlichste, was der Philologe ererbt, Sprache und Bildung seiner Nation; doch erst in der Trennung, in der Überwindung wird es wirksam. Wir müssen, unter veränderten Umständen, zurückkehren zu dem, was die vorational mittelalterliche Bildung schon besaß: zu der Erkenntnis, daß der Geist nicht national ist.”¹⁴⁷

If Auerbach were alive, perhaps he would comment (in his writings or in a letter to Benjamin, Fuchs, Hellweg, Krauss or Vossler) on national and global expansion with the possibility of a new, but very sublime and technologically structured fascism as a form of social control. The massive socialization allied with mass media and digital forms of reproduction, which begins in every home, has, in all forms of community life, invaded the inner space of privacy and practically eliminated the possibilities of the tranquility and isolation in which the individual, thrown back on himself alone, can stay and begin to think, question and find. However, it is up to the intellectual capacities of every individual, who has the ability to reflect and act against these forces, to create a new beginning as a *zoon politicon*.

Note of Acknowledgment

For this essay, grateful acknowledgment is made to the following colleagues, friends and institutions for their help in giving much useful information and the permission to quote as indicated the unpublished source material: Prof. Dr. Süheyla Artemel (Istanbul), Dr. Clemens Auerbach (1923-2002), Prof. Dr. Saffet Babür (Istanbul), Dr. Karlheinz Barck (Berlin), Bayerische Staatsbibliothek München, Bedrettin Dalan (President of Yeditepe University Istanbul for hosting the Traugott Fuchs estate), Mike Dressler (Marburg), Gisela and Dr. Hermann Fuchs (Heidelberg), Assist. Prof. Dr. Mediha Göbenli (Istanbul), Prof. Dr. Frank-Rutger Hausmann (Freiburg i. Br.), Dr. Martin Hellweg (Köln), Dr. Rosemarie Heyd (1907-2002), Dr. Peter Jehle (Berlin), Prof. Dr. Michael Nerlich (Clermont Ferrand), Assist. Prof. Dr. Barry Stocker (Istanbul), Prof. Dr. Edward Timms (Brighton), and Prof. Dr. E. Theodor Voss (Marburg). In particular I want to thank heartily my friend Jonathan Kim Laykin (Istanbul) who has given the manuscript a critical reading from the drafts to the final version.

¹⁴⁷ Ib., 49.

Baha Tevfik'in ve Beşir Fuad'ın Felsefe Anlayışları

Sezgi Durgun

Giriş

Ondozuncu yüzyılda Osmanlı aydın çevresinin düşünsel dünyası genel hatlarıyla incelendiğinde, felsefenin, yalnızca bir pragmatizm ve sosyolojik pozitivizmin¹ ötesinde, fazla varlık gösteremediği gözlenir. Fakat, bu gözlemin haklılığını sarsacak kimi fikir adamları da vardır. Beşir Fuad (1852-1887) ve Baha Tevfik'in (1881-1914/16)² felsefe anlayışları, eserlerinde görebildiğimiz kadarıyla, yaşadıkları dönemde yaygın olan felsefe anlayışından bir tür sapma gösterir. Bu “sapma”yı olumlu anlamda kullanıyorum çünkü Fuad ve Tevfik'in görüşleri, çağlarının bilimsel ve kültürel dönüşümlerini yansıtmakla beraber, o dönemin aydınlarında nadir rastlanan farklı bir çabanın ürünüdür; felsefeyi yalnız Avrupa'daki filozoflarının görüşlerinden derlenmiş bir “dünya görüşü” olarak değil, “felsefe” olarak da ele almaya çalışırlar. Beşir Fuad ve Baha Tevfik'in eserlerinde³ hem yazarlık ve fikir adamlığı bakımından tutarlılık gözetilen, hem de felsefi sorgulayıcılık taşıyan bir tavır görürüz. İkisi de aldıkları bu tavrı etkin biçimde sürdürmüş, düşüncelerini uygulamak için gerekli koşulların oluşmasına yardımcı olacak etkinliklerde bulunmuşlardır.

Beşir Fuad, Mekteb-i Harbiye'de öğrenim görmüştür, naturalizmi⁴, pozitivizmi savunan ilk Osmanlı aydını olarak bilinir. En önemli eserleri *Voltaire* ve *Victor Hugo* 'dur, *Hugo* kitabı Türk Edebiyatında ilk eleştirel

¹ Pozitivizm'i 1830'larda kullanıldığı anlamda, yani, bilim tarafından elde edilen bilgilerin kesinlik, belirlilik taşıyan bilgiler olduğunu savunan görüş olarak kullanıyorum, sosyolojik pozitivizmin anlamı ise bilinebilir olgular ve olgular arasındaki ilişkilere dayanan pozitif bilgi edinme sürecinin doğanın olduğu kadar, insanın ve toplumların da eylemlerini yönlendiren yasaları keşfetmeye yönelmesidir.

² Bazı kaynaklarda B. Tevfik'in ölüm yılı 1914, bazılarında ise 1916 olarak geçiyor.

³ Beşir Fuad, *Beşir Fuad'ın Mektupları (1885-1887 arası)*, yayına haz. C.Parkan Özturan, Arba yay., İstanbul Baha Tevfik, *Felsefe-i Ferd*, (1914-yaklaşık tarih), Türkçesi Burhan Şaylı, Altıkkırkbeş yay., İstanbul, 1992, *Nietzsche, Hayatı ve Felsefesi* Baha Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman'ın ortak eseri, H. Höfding, E. Fagué, H. Lichtenberger'in eleştirel yapıtlarından derlenen kitap, çeviri ve önsöz Burhan Şaylı'ya ait, yay. haz. Burhan Şaylı ve Özkan Akpınar, Karşı Kıyı yay. 2001

⁴ İnsan davranışlarını tanrıbilimsel yoldan değil doğa ile açıklama anlamında kullanılmıştır.

06 TEMMUZ 1997

MARUF YILMAZ
SÜLEYMAN ÇELİK

BAHA TEVFIK'İN HAYATI EDEBÎ VE FELSEFÎ ESERLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Rıza BAĞCI

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	48757
Tasnif No:	928 BAH

İZMİR - 1996

Oskar Hanser 'in, yanılıya düşmesine sebep, kelimenin tarihi şekline inmemiş olmasıdır. Eski Türkçedeki pek çok kelimeyi ve şekli muhafaza eden Türkmen Türkçesi sargar - fiilinde de " sarig " şeklini yaşatmıştır. Bu gün Azeri Türkçesi, Gagauz Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde bu kelime, isim olarak " sarı ", fiil olarak " sarar " - şeklinde mevcuttur.

Dolayısıyla Türkmen Manual 'de isimden türemiş fiiller bahsinde geçen sargar fiili - gar / - ger isimden fiil türetme eki altında değil, - ar / - er isimden fiil türetme eki altında gösterilmeliydi.

E. Ü. Ed. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı

Araştırmaları Dergisi, cilt. V (Zamir-1989)

S. III-125

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

* **BAHA TEVFIK - ÖMER SEYFETTİN MÜNASEBETİ VE BAHA TEVFIK' IN ÖMER SEYFETTİN ÜZERİNDEKİ TESİRLERİ**

Öğr. Gör. Rıza BAĞCI

Şimdiye kadar Ömer Seyfettin üzerine yapılan araştırmalarda hep Ziya Gökalp tesiri üzerinde durulmuş onun düşünce dünyasının şekillenmesinde hep Ziya ' Gökalp ' in rolü incelenmiştir. Bu araştırmalarda Ömer Seyfettin - Baha Tevfik münasebeti üzerinde pek fazla durulmamıştır. Bazı kaynaklar (1) Ömer Seyfettin - Baha Tevfik münasebetine dikkat çekmiş, Baha Tevfik 'in Ömer Seyfettin' e tesiri konusuna temas etmiş ise de, bu tesirlerin ne ölçüde ve neler olduğu soruları çok açık bir şekilde ortaya konulamamıştır. Bunun sebepleri içinde Ömer Seyfettin' in okuduğu ve tesiri altında kaldığı eserleri ve şahısları büyük bir titizlikle saklaması, beslendiği kaynaklar hakkında bilgi vermemesi (2) sayılabılacağı gibi, bizim bu yıl bitirdiğimiz araştırmamıza (3) kadar Baha Tevfik' in hayatı, eserleri, tesirleri konusunda bir çalışma yapılmamasının da önemli bir yeri vardır. İşte biz bu araştırmamızda bu münasebet üzerinde duracak, Baha Tevfik 'in Ömer Seyfettin üzerindeki tesirlerini incelemeye çalışacağız.

Ömer Seyfettin 'le aynı yıl 1884 yılında İzmir 'de doğan Baha Tevfik, orta öğrenimini İzmir 'de yapmış, daha sonra da (1904- 1907) İstanbul 'da Mülkiye 'de okumuştur. Yazı hayatına daha İzmir 'de İdadi 'de talebe iken Bıçakçızâde Hakkı 'nın 1896 Haziranından beri çıkardığı İzmir gazetesinde 1904 yılında başlayan Baha Tevfik, Mülkiye 'de okurken de bu gazetede hikayeler ve makaleler yayımlamıştır.

1907 yazında Mülkiye 'yi bitirip, memleketi olan İzmir 'e gelen Baha Tevfik, 23 Temmuz 1323 / 5 Ağustos 1907 'de Hüseyin Hilmi ve İsmail Suphi tarafından yeniden çıkarılmaya başlanan İzmir gazetesinde yazmaya başlar (4). İşte tam bu günlerde 1907 Temmuzunun başlarında Ömer Seyfettin de Kuşadası 'ndan İzmir 'e tayin edilir (5). Bu garip tesadüf Baha Tevfik 'le Ömer Seyfettin 'i bir araya getirmiş,

1) Ömer Faruk Huyugüzel, "Ömer Seyfettin 'in İzmir Yılları ve Bu Devrede Yazdığı Hikayeler", Ömer Seyfettin, İst. 1984. S.86

Abdullah Uçman, "Ömer Seyfettin - Rıza Tevfik", Ömer Seyfettin, İst. 1984. S. 128

Sadık Tural, "Ömer Seyfettin 'in Hayatı ve Eserleri", Ömer Seyfettin, İst. 1984. S.13

Tahir Alangu. Ömer Seyfettin, Ülkücü Bir Yazarın Romanı İst. 1968 S. 103, 449

2) Alangu, Ömer Seyfettin, Ülkücü Bir Yazarın Romanı, S. 116

3) Rıza Bağcı, Baha Tevfik 'in Hayatı, İzmir. 1987 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

4) Daha geniş bilgi için bkz. y.a.g.e.

5) Huyugüzel, "Ömer Seyfettin 'in İzmir Yılları ve Bu Devrede Yazdığı Hikayeler ", Ömer Seyfettin, S. 83

Başlı başına bir bilim disiplini olma yolunda –özellikle son yirmi yılda– önemli mesafeler kat eden “tıp tarihi”, yalnızca diğer sosyal bilim alanlarına değil, aynı zamanda bu dalın geleceğine de ışık tutuyor.

Diğer taraftan “Halk Tebabeti”nin bilimsel olmayan yüzünü neredeyse alternatif tıp olarak toplumlara enjekte etmeye çalışanları anlamak bir yana, evrensel bilim kriterlerini, mesleğinin gereği olarak her platformda savunuların ibret-âmez durumunu ise sık sık televizyonlarda seyretmekteyiz.

Mevcut durumun apayrı bir vechesini ise toplum olarak hepimiz yaşıyoruz. Tıbbın, genel ve minimum sağlık hizmetlerinin gerçek ve tutarlı sosyal güvenlik politikalarıyla bir türlü eklemelendirilmemesi sonucu hastanelerde rehin kalanlardan virüslü kan enjekte edilenlere, organ nakli uygulamalarının yetersizliklerinden 3-5 sene sonrasına muayene günü almaları kadar bir çok gayrı ciddi ve medeni uygulamalarla karşılaşılıyor.

Bu sayımızda –belki bu sorunlara ve tıp tarihi sorunsalına yeterince eğilemesek de– Tıp Tarihi ile Halk Tebabeti konusunda kaleme alınmış yazılar bulacaksınız. Dosyamıza önemli bir katkı Birinci ve İkinci Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri Sempozyumlarında sunulan tebliğlerden geliyor. Çukurova Üniversitesi'nden Sayın İlter Uzel ile Sayın Selim Kadioğlu'na bu katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Dosyamız dışında gene çeşitli konulardaki değini, tanıtma ve eleştirilerle sayfalarımız dolu. Uygur Kocabaşoğlu yazı dizisinin dördüncüsünde İngiliz dergilerinden *The Dublin Review*'de Eylül 1909'da çıkan ve 31 Mart Ayaklanması'nı anlatan yazıya yer veriyor. Gene Uygur Kocabaşoğlu'nun kaleminde Almanya'da Bamberg Üniversitesi'nde 12-14 Ekim 2001 tarihlerinde düzenlenen “Edebiyatın Forumu Olarak Orta Doğu Basını” konferansının değerlendirilmesini bulacaksınız.

Mehmet Sarıoğlu, 40 yaş üzeri Ankaralıların belleğinde hâlâ canlılığını koruyan ve Ulus'a düştüğü zaman günlerce kamuoyunu meşgul eden uçak kazasını resimlerle anlatıyor.

Sinop Halkevi dergisi *Dranaz*'ı inceleyen Galip Alçitepe'nin yazısı ise hem derginin bibliyografyası ile hem de bu bağlamda Sinop Halkevi'nin çalışmalarını anlatması bakımından dikkate değer. Faruk Öztürk, Baha Tevfik'in Dil ve Felsefe Sorununa Yaklaşımı ve “Felsefe Kamusu”nu, Kaan Durukan ise Bassam Tibi'nin Türkçe'ye çevrilen *Boğaz'ın İki Yakası: Avrupa ile İslamcılık Arasında Türkiye* adlı kitabını tanıtıyorlar.

Kudret Emiroğlu

Baha Tevfik'in Dil ve Felsefe Sorununa Yaklaşımı ve “Felsefe Kamusu”

Faruk ÖZTÜRK*

Baha Tevfik, yazıları ve çalışmalarıyla Türk felsefe kültürüne önemli katkıları olan bir aydındır. Baha Tevfik, felsefi düşüncenin ülkemizde yaygınlaşmaya başladığı ve ciddi felsefe tartışmalarının yapıldığı İkinci Meşrutiyet döneminde kendine özgü düşünsel ve kişisel yapısıyla dikkatleri çeken bir kişiliktir. İkinci Meşrutiyet döneminde iyice belirgin hale gelen “uluslaşma” eğilimlerinin yansısı olan dil, kültür ve felsefe sorununa Baha Tevfik'in, yaklaşımı ve bu akım içindeki yerine geçmeden önce, düşünsel ve mantıksal tutumu hakkında bazı bilgiler, Baha Tevfik'in bu konudaki yaklaşımlarının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Baha Tevfik'in yakın çevresi o'nun kişiliği hakkında, özellikle ölümünden sonra, bazı bilgiler verirler. Baha Tevfik, kişilik olarak özgürlüğüne düşkündür. Minnete tahammül edemediği için 1324 yılında tayin edildiği vilayet memurluğundan (ayan meclisi katipliği) çekilir. Zaten basın-yayın hayatına atılması da bu tarihtedir. Bundan sonra da geçim sıkıntısı yüzünden çeşitli dergilerde, hatta mizacına uygun olmadığı halde *Karagöz, Eşek, Edep Yahı, Elmalum, Yine O* vb. gibi mizah dergilerinde bile yazılar yazar. Suphi Ethem'in dediği gibi, “derdi maişet onun bu, suretle idare-i kalem etmesine saik olmuştur”¹.. Gittikçe artan tenkit yeteneği, ifadelerindeki sağlamlık ve isabet gençleri ona yaklaştırmış, yaşamı

* Araş. Gör. Dr. Ankara Üni. Eğitim Bil. Fak.

1 Suphi Ethem, “Baha Tevfik”, *Serbest Fikir*, 15 Mayıs 1330, No: 3, s.3.; Baha Tevfik'in

1969

- "Çıldır Gölü Efsanesi" (T), *Türk Dili*, nr. 214, 1 Temmuz 1969, s. 404-422.

1971

- "Kemal Bilbaşar özeleştirisini yapıyor." (M), *Yeni Edebiyat*, c. 2, nr. 10, Ağustos 1971, s. 3-7.

- *Kovalanan Sevgililer* (R), (Esin Bilbaşar imzasıyla çeviri), *Demokrat İzmir*, nr. 6189-6339, 3 Ocak-2 Haziran 1971, 147 Tefrika.

1973

- "Bitirecek Onca Yapıt Varken" (M), *Yeditepe*, nr. 206, Aralık 1973, s. 5.

- "Teşekkür Telgrafı" (H), *Türk Dili*, nr. 257, 1 Şubat 1973, s. 438-442; 2.b., *Cevizli Bahçe*, s. 290-297.

- "Gelin Arabası" (H), *Türk Dili*, nr. 261, 1 Haziran 1973, s. 195-197; 2.b., *Cevizli Bahçe*, s. 256-260.

1975

- "Yoklama Kaçağı" (H), *Türk Dili*, nr. 283, Nisan 1975, s. 292-294.

1981

- "Bilbaşar'ın Teşekkürü" (M), *Yazko Edebiyat*, nr. 5, Mart 1981, s. 99-103.

- "Kemal Bilbaşar" (M), *Nesin Vakfı Yıllığı 1981*, s. 567-578

0371

II. MEŞRUTİYET DEVRİNDE BAHA TEVFIK'İN ÇIKARDIĞI BİR DERGİ: FELSEFE MECMUASI

Rıza Bağcı*

Özet

II. Meşrutiyet devri yazarlarından Baha Tevfik, 8 Mayıs 1913'te İstanbul'da *Felsefe Mecmuası* adını taşıyan bir felsefe dergisi çıkarmıştır. Bu derginin çıkış tarihi yanlış olarak bazı kaynaklarda 1910, bazı kaynaklarda 1911, bazı kaynaklarda ise 1912 olarak gösterilmiştir. Yine bir çok kaynakta, Baha Tevfik'in çıkardığı *Felsefe Mecmuası*'nın Türkiye'de çıkan ilk felsefe dergisi olduğu ve bu dergideki bütün yazıları Baha Tevfik'in yazdığı iddia edilmiştir.

Bu makalede, Baha Tevfik'in çıkardığı *Felsefe Mecmuası*'nın çıkış tarihi kesin olarak tesbit edilmekte, bu derginin Türkiye'de çıkan ilk felsefe dergisi olmadığı ve bu dergideki bütün yazıların Baha Tevfik tarafından yazılmadığı, dergide Baha Tevfik'ten başka, Naci Fikret, Memduh Süleyman, Mehmet Necip, Mithat Cemal, Ahmet Nebil, Suphi Ethem gibi birçok yazarın yazıları ve Ömer Seyfettin'in şiirlerinin yayımlandığı ortaya konulmaktadır. Ayrıca derginin kısa bir tanıtımı yapılmakta ve Baha Tevfik'in yazıları tek tek ele alınıp incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Baha Tevfik, II. Meşrutiyet, Fikirler Tarihi, Felsefe Mecmuası.

Abstract

Baha Tevfik, one of the authors of II. Ottoman Constitutional period, established a journal named *Journal of Philosophy* in İstanbul in May 8, 1913. The starting date of journal was in correctly stated as 1910 in some sources, as 1911, and 1912 in some others. In many sources it is claimed that *Journal of Philosophy* belonging to Baha Tevfik was the first philosophy journal in Turkey and all articles in it was written by Baha Tevfik.

In this article, the exact starting date of *Journal of Philosophy* is stated, it is also stated that this journal was not the first journal on philosophy in Turkey. All articles were not written by Baha Tevfik and many authors such as Naci Fikret, Memduh Süleyman, Mehmet Necip, Mithat Cemal, Ahmet Nebil, Suphi Ethem had also contributed to the journal by articles and Ömer Seyfettin contributed by some poems. A brief information for the journal is given with articles of Baha Tevfik discussed one by one.

Key words: Baha Tevfik, II. Ottoman Constitution, history of ideas, *Journal of Philosophy*.

II. Meşrutiyet devrinin tanınmış yazarlarından Baha Tevfik, 8 Mayıs 1913'te İstanbul'da *Felsefe Mecmuası* adını taşıyan bir felsefe dergisi çıkarmış¹ ve bu dergi on

*Yard. Doç. Dr. CBÜ Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Yayın ilanı için bk. *Karagöz*, nr. 515, 27 Nisan 1329/10 Mayıs 1913.

kan dalbilikleri birden varlıklar üzerinde uydururlar, yakıştırırlar, kolaycacık da işlerini becerirler, zengin olurlar. Çünkü kendilerine becit (lâzım) olan işleri görürler, boşu boşuna uğraşmazlar. Bir dalbiliği belirdenlerden yeniden ortaya çıkaranlardan sonra öğrenenler dahi az zaman içinde o dalbilikleri ortaya çıkaranlara katılırlar, bilgide öğrenişde her ikisi beraber olurlar.”

Ali Rıza Bey alfabeden ayın, tı, zı, zel , ze, cim ve se harflerini kaldırmakta ve bunların ancak Türkçe'deki İslâm menşeli harfler için gerekli olduğunu ifade etmektedir.¹⁰ Bu arada çok dikkate değer görüşleri arasında şu sözleri de dikkati çekiyor¹¹: “Kur'an-ı Kerimi başka dilin kutularıyla yazacak olur isek âya, dinsiz mi oluruz? Kur'an'ın dediğini yorar anlayacak olur isek âya, Kur'an'ın ayıştırmacılığına bir eksiklik mi getiririz ?”

Kitabından¹² başka örnekler de daha önce T.N.Uygur'un¹³ dikkatini çekmiş ve tarafından nakledilmişti: Ölölçü (mizanü'r-rutube), ısölçü (mizanü'l-harare), yapölçü (zirâ-ı mimarî), yerölçü (zirâ-i arazî), bezölçü (zirâ-i sevbî), yelölçü (mizanü'l-heva), sıkölçü (mizanü't-tazyik), sirkölçü (mizanü'l-hal), ekşölçü (mizanü'l-humuza), düzölçü (mizanü't-tesviye).¹⁴

Ali Rıza Bey'in, yine Kastamonu Vilâyet Matbaası'nda basılmış ikinci bir kitabı daha bulunmaktadır. Bu kitap *Yeni Yazı* (18 Mayıs 1910, 30 s.) adını taşımakta ve yine benzer görüşleri ihtiva etmektedir. Aynı zamanda atasözleri ve deyimlere geniş bir yer ayırmış bulunmaktadır. Bunların da “som Türkçe “ ile yazıldığını bu arada hatırlamak gerekir. Bu eseri hakkında da T. N. Uygur geniş ölçüde bilgi vermiş ve aktarmalarda bulunmuştur.¹⁵

Ali Rıza Bey, sâde Türkçe'nin kurulması yolundaki iki risâlesiyle öncü isimlerden biri ve belki de birincisi olma hakkını kazanmış bir isimdir. Hayatı bir ke-re daha gündeme getirilmiş olmakla birlikte bu iki eseri ve çok farklı ve köklü görüşleriyle gelecekte de bir müddet daha tartışılacağı açıktır.¹⁶

¹⁰ Okuma Yazma, s. 46, 49 ; A.S.Levend, age. S.292

¹¹ Age. s. 27

¹² Age. s. 15

¹³ Agm.s. 36

¹⁴ Bu kitaptan daha çok örnek için :T.N.Uygur, age. s.36-43

¹⁵ Agm.s.43-46

¹⁶ İki kitabı hakkında bilgi için başka bir kitaba daha bakılabilir: Aziz Demircioğlu, *Kastamonu'da Basılan Eserler 1869-1928*, Kastamonu, 1987, s. 48-52.

Tamer YILDIRIM*

22 NİSAN 1988

BAHA TEVFİK VE MİZAH GAZETECİLİĞİ ÜZERİNE

a) Baha Tevfik'in Basın Hayatı

(13 Nisan 1884 / 1 Nisan 1300 İzmir – 19 Mayıs 1914 / 6 Mayıs 1330 İstanbul)

Fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Baha Tevfik, ilk öğrenimini İzmir Namazgah mektebinde yaptı. Daha sonra İzmir İdadisini bitirdi. Bu dönemde özel olarak Fransızca dersleri aldı. 1907'de İstanbul'da Mülkiye mektebini bitirdikten sonra İzmir'e döndü¹ ve bir meslek olarak yazı hayatına ilk kez Hüseyin Hilmi² (Sosyalist Hilmi)'nin, Bıçakçızâde Hakkı Beyden satın aldığı

* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi.

¹ Baha Tevfik İzmirde olduğu bu dönemde gazeteciliğin yanında bazı okullarda öğretmenlikte yapmıştır. Bkz. Ö. Faruk Huyugüzel (1992) Yedi İklim, No. 24, Ağustos, s. 67-71.

² Bezmi Nusret Kaygusuz'un belirttiğine göre “Hüseyin Hilmi, Baha Tevfik'in elinde bir manivela idi. Baha Tevfik onu kukla gibi oynatırdı. Onu sosyalist yapan, ona İştirak gazetesini çıkarttıran Baha Tevfik idi.” Tarık Zafer Tunaya (984) Türkiye'de Siyasal Partiler: İkinci Meşrutiyet Dönemi: 1908-1918 (2. bs.), İstanbul: Hürriyet Vakfı yay. s. 247(dipnottan).

Savunma Bakanlığı Basın Müşavirliği görevine getirildi. Sürekli basın kartı sahibidir. 1952 yılında New Orleans şehrinin Fahri Hemşehrilik Beratını aldı. 1982'de Çağdaş Gazeteciler Derneği tarafından, 1983-1984'de Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından yılın gazetecisi seçildi. **Eserleri/Araştırma:** *Yılm Kitabı* 1956 (Afşın Oktay ile birlikte, Ank. 1957), *Anı Politik* (1945-1960-1991 yılları arasında Türkiye'nin siyasî tarihini ve basının işlevini inceler.), *Beşbin Yılda Nereden Nereye?* (Ank. 1992).

Kay.: Günümüz Türkiye'sinde Kim Kimdir? (1990-1992), s. 119. ♦G DURAL

BAĞMANÎ (âşık), bk. YILDIZ, Bahattin

BAĞRAŞ, Muhammet (1952 -): Uygur Türk yazarı. Karşehir'de doğdu. Ortaokulu bitirip sanatçı, şoför ve memur olarak çalıştı. Okuyarak kendini yetiştirdi. 1982 yılında Doğu Türkistan İşçileri gazetesinde muhabir olarak görev yaptı. 1988 yılından itibaren meslekî yazar olarak görevine devam etti. 1980 yılında Tarım dergisinde *Meslektaş* isimli ilk hikâyesi yayımlandı. Eserlerinden bazıları Çin, Japon, Hint, Tayland ve Romen dillerine tercüme edildi ve ödül aldı. Bazı eserleri ders kitaplarında okutulmaktadır. Yarattığı karakterlerdeki değişmeler vasıtasıyla devrin ruhunu ifade edip, gerçekçi karakterler yarattı ve eserlerinde kendine özgü üslûp, farklı metot ile ananevî üslûbun engellerini aşmaya çalıştı. Yazar 1986 yılında Tanrıdağ dergisinde yayımladığı "Ben Ölmüş Adamın Göz Bebeğinde Donmuş Suretim" adlı kısa hikâyesi ile toplumun beğenisini kazandı ve bir tartışma yarattı. Özellikle son dönemlerde yazdığı "Sen Kimin Oğlusun Düşünsene?" adlı makaleleri okuyucuları düşündürdüren eserlerdir. Kay.: HZUE, Ürümçi 1993. ♦A. B. İLTEBİR

BAĞRIYANIK (âşık), bk. ALINMAZ, Halil

BAĞRIYANIK Ömer, bk. KALKAN, İbrahim

BAHÂ (15. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun Mecmu'atü'n-Neza'ir'de iki şiirini tespit edip birini yayımladı. Kay.: Mec. Nez. 42-43, 56-57; TŞ 2/659. ♦M. CUNBUR

BAHÂ (1864 - 1948): Irak sahası Türk soylu divan şairi. Kerkük'te doğdu. Asıl adı Bahâeddin Salih'

dir. Köysancaklı Kadı Mektebine girdi ve oradan mezun oldu. Arapça ve Farsça öğrendi. İstanbul'da yapılan bir imtihanı kazanarak Hille Sancağı tahrirât müdürlüğüne tayin edildi. Ardından Musul, Süleymaniye, Ammâra merkezlerinde Tahrirât Müdürlüğü, Ravanduz, Zaho ve Zibâr'da kaymakamlık yaptı. Kerkük Tahrirât Müdürlüğünden emekliye ayrıldıktan sonra orada vefat etti. Güçlü şiirleriyle tanınan Bahâ, Dîvân sahibidir. Nesirleri de vardır. Şiirlerinde Osmanlılığa ve Müslümanlığa bağlılığının yanı sıra İngilizler'e de tepkisini ortaya koydu. Türkçe, Farsça şiirlerinin yer aldığı Dîvân'ı basılmamıştır.

Kay.: TDEA 1/286; TDTEA 6/391-393. ♦Z. AKKOYUNLU

BAHÂ, Hulûsi, bk. DÜRDER, Bahâ Hulûsi

BAHÂ, Kâmil (20. yy.): Mizah şairi ve hikâye yazarı. Diken, Güler yüz, Karikatür gibi mizah dergilerinde çıkan bazı gülmece şiirlerinde Çileli imzasını kullandı. **Eserleri/Hikâye:** *Mahalle Curcunası* (İst. 1919), *Tövbeler Olsun* (İst. 1919, 2. bs. 1926). Kay.: TBTK 1/9. ♦M. CUNBUR

BAHÂ Said (20. yy.): Yazar. Türk Yurdu'nda çıkan bazı yazılarında Temuçin takma adını kullandı. **Eseri:** *Şehidü'l-Hak: Zeki Bey* (1. ks. İst. 1329/1913). Kay.: TBTK 1/9. ♦M. CUNBUR

BAHÂ Tevfik (1884 - 1914): Gazeteci, yazar, felsefe adamı. İzmir'de doğdu. İzmir Rüştüyesinde ve İzmir Mülki İdadîsinde okudu. 1904'te İdadîyi birincilikle bitirdi. Aynı yıl İstanbul Mülkiye Mektebine kaydoldu; 1907'de buradan mezun oldu. Edebiyata idadîde ilgi duydu. Muallim Naci'nin verdiği şiir hevesi yle sınıfta kalma pahasına şiir ve edebiyatla uğraştı. Özel olarak Fransızca öğrendi. Bu yolla batı edebiyatı ve felsefesini tanıdı. İdadî son sınıfta iken felsefî makaleler yazacak kadar Fransızca ve felsefe bilgisi vardı. Edebî ve fikrî kişiliğinin oluşmasında Namık Kemal*, Beşir Fuad* ve Abdullah Cevdet*'in önemli rolü oldu. Fakat asıl tesir, derin bir hayranlıkla bağlandığı Fransız ve Alman kültüründen geldi. Emil Zola, Guy de Maupassant, Gustave Flaubert, Leon Tolstoy, Nietzsche, Durkheim, Kant, Darwin özellikle Ernest Haeckel ile Ludwig Buchner onu çok etkilediler. Ülkemizde felsefe konularına

MADDE YAYIMLANDIĞI
SONRA GELİR BULUNAN

Baha Tevfik

640 BAHÂ TEVFİK (ölm. 1332/1914)

Tanınmış Osmanlı muharrir ve felsefecilerindendir. 1 Nisan 1300/13 Nisan 1884'te İzmir'de doğdu. Babası, gümrük memurlarından Mehmed Tevfik Bey'dir. İlköğrenimini İzmir Namazgâh Mektebi'nde, orta öğrenimini İzmir Rüşdiyesi'nde ve İzmir Mülkî İdâdîsi'nde tamamladı. 1325/1907'de Mülkiye Mektebi'nden mezun oldu. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bir müddet İzmir vilayet maiyet memurluğunda çalıştı. İzmir Menba-i Fuyûzât Mekteb-i Hususisi'nin müdürlüğü ve Meclis-i Ayân kitâbetinde bulundu. 1327/1909 senesinde Babası Mehmed Tevfik Bey'in İstanbul'da bir kitapçı dükkanı açması üzerine, ailesiyle beraber İstanbul'a yerleşti. Hayatının sonuna kadar Rehber-i İttihâd-ı Osmânî Mektebi'nde felsefe hocalığı yaptı. 14 Cemaziyelahir 1332/15 Mayıs 1914'te karaciğer rahatsızlığından öldü. Ani bir apandist patlaması neticesi öldü diyenler de vardır. Bazı kaynaklar yanlış olarak ölüm tarihini 1916 verirler.

Baha Tevfik, fikir olarak pozitivizmi ve biyolojik evrimci materyalizmi benimsedi. Bu fikirlerin savunucusu ve yayıcısı oldu. Subhi Edhem (bkz. s. 657-660), Memduh Süleyman (bkz. s. 630-631) gibi müelliflerle ve bir müddet Hüseyin Hilmi (ölm. 1922). Bu zat İştirakçi Hilmi yahud Sosyalist Hilmi adıyla bilinir) gibi Osmanlı sosyalistleriyle beraber çalıştı. Lakin inançlı bir sosyalist değildi. Sosyalizm onun için sadece bir fikir jimnastiğinden ibaretti (Münir Süleyman Çapanoğlu, *Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, İstanbul 1964, s. 76). Kısa yayın hayatı boyunca Abdullah Cevdet (bkz. s. 747-748), Rıza Tevfik (ölm. 1949), Şehbender-zâde Filibeli Ahmed Hilmi (ölm. 1913), Ali Kemal (ölm. 1922), Mehmed Rauf (ölm. 1918), Raif Necdet (ölm. 1936) gibi her çevreden her türlü fikir adamıyla ehemmiyetli-ehemmiyetsiz pek çok konuda tartışmalara ve polemiklere girdi. İttihad ve Terakki ile fikren uyuşmazlık içindeydi. Adem-i merkezîyetçiliği ve hür teşebbüsü savunan Prens Sabahaddin (ölm. 1948)'e daha yakındı. Baha Tevfik'i yakından tanıyan Ömer Seyfettin, vefatı üzerine yayınladığı yazısında onu tanıtırken onun çok çalışkan, çok zeki ancak gayesiz olduğunu bu sebeble mükemmel bir filozof olabilecekken yalnızca bir fantezist olarak kaldığını belirtir. Gençleri, onun çalışkanlığını örnek almaları ama onun gibi gayesiz olmamaları konusunda uyarır. Zira gayesizliğin insanı; işlerini arzu, heves ve ihtirastan yola çıkararak yapan bir kişi haline getireceğini belirtir (Ömer Seyfettin, "Baha Tevfik", *Zeka*, nr. 32, 22 Mayıs 1330, s. 113). Bu fikirlere Abdullah Cevdet (bkz. mad) haricinde itiraz eden olmamıştır (Rıza Bağcı, s. 195). Baha Tevfik'in Einstein ve Planck'ın, Ernest Renan ve Emile Boutrance'ın modern fikirlerinden haberi yoktu. Bu zatların, Büchner vs.'nin fikirlerinin pek çoğunu çürütmüş olduğunu bilmiyordu. Bunlardan habersiz olarak otuz-kırk yıl evvelki bir fikir hareketini o zaman geçerliymiş gibi nakletmiş ve savunmuştur (Bağcı, s. 228). Gene de Baha Tevfik, Türkiye'de bir çok batılı filozof ve fikir adamının değişik cebheleriyle tanınmasında ön ayak olmuştur.

Baha Tevfik, yayın hayatına idadi talebesiyken, oldukça erken bir yaşta başladı. 1325/1907'de Bıçakçı-zâde İsmail Hakkı Altınöz (ölm. 1950)'ün yayınladığı *İzmir*

durumda, Whitney ve Saussure başta olmak üzere bütün büyük dilciler ve dilbilimciler bir bakıma "uydurmacı" ve "müdahaleci" olmuyor mu? Ancak, Ergin'in bu şekilde suçladığı kimseler elbette ki bunlar değildir. O, hiç şüphesiz, Dil Devrimi ile Türkçeye aşırı ölçüde karışık çok sayıda "yanlış" kelime türetenleri kast ediyor.

Dil Devrimi ile Türk diline geniş ölçüde karışıldığı, kurallara uygun olarak türetilen birçok kelime yanında kurallara pek uygun olmayan bazı kelime ve terimlerin de yapıldığı doğrudur. Ancak, Atatürk'ün başlattığı dili özleştirme hareketinin haklı ve çok sağlam bir gerekçesi vardır. İmparatorluk döneminde Türkçe, yazı dili olarak, Arapça ve Farsça kelime ve kurallarla o denli dolmuş ve o denli öz benliğini yitirip yozlaşmıştı ki ancak aşırı bir özleştirme hareketi onu yeniden öz benliğine ve öz güzelliğine kavuşturabilirdi. Bu da aşırı ve geniş ölçüde bir "müdahale"yi gerektiriyordu. Dil Devrimi ile yapılan, işte, budur. Türk Dil Devrimi'ne benzer aşırı "müdahale"ler daha önce Almanca, Macarca vb. gibi dillere de yapılmış ve bu "müdahale"ler başarılı olmuştur. Türk Dil Devrimi de başarılı olmuştur ve olmağa devam etmektedir. Söz hazineleri yabancı kelimelerle dolmuş dillere "müdahale" etmek, bir dil onarımına girişmek kadar doğal bir şey yoktur. Dil onarımı şöyle dursun, günümüzde ölü bir dilin diriltilmesine bile tanık olduk ve oluyoruz. İsrailliler, iki bin yıldır konuşulmayan, ölü bir dil durumunda olan İbrani dilini diriltmişler ve İsrail devletinin resmî dili yapmışlardır. Bu gerçek Ergin'in dilin canlı bir varlık olduğu görüşünü çürüten en güçlü kanıttır: Ölmüş olan bir canlı varlık diriltilebilir mi?

Dile karışık kelime türetenleri "uydurmacı" diye, "müdahaleci" diye suçlayan Ergin de kelime yapımına tümüyle karşı değil. Böyle olsaydı kitabına "Kelime yapmanın şartları" diye bir bölüm (s.225-231) eklemeydi. Ne var ki Ergin kelime yapımı için bir süre şart ileri sürüyor ve kelime yapmağa kalkışanların adeta elini kolunu bağhyor! Ergin'e göre kelime yapmanın beş değil altı şartı vardır, bunlardan ikisi de "canlı kök" ve "işlek ek" şartlarıdır. Kelimeler canlı köklerden işleklerle yapılmalıdır. Peki ama işlek eklerin sayısı nedir? Kitabını inceleyince görüyoruz ki, Ergin'in işlek saydıkları eklerin sayısı pek azdır. "İsimden isim yapma ekleri" listesindeki 43 ekten 21'i, "Fılden isim yapma ekleri" listesindeki 43 ekten de 27'si Ergin'e göre işlek değildir.

W.D. Whitney'in dilin bir toplum kurumu olduğunu açıkladığı "Language and The Study of Language" adlı kitabının kapağı

dir. Böylece toplam 48, yani yarıdan fazla ek kelime yapılamayacak demektir. İyi ki bu kurala baştan beri uyulmamıştır. Aslında, şartların çoğu gibi bu şartın da pek geçerliliği yoktur. Nitekim onun "İşlek değildir" dediği -t eki ile pek çok kelime yapılmış ve bunlar tutmuştur: *anıt, kanıt, konut, kesit, taşıt, yakıt, sarkıt, dikit* vb. gibi. Yine Ergin'in işlek saymadığı -man, -men eki ile de *öğretmen, okutman, yönetmen, sayman, seçmen* vb. gibi birçok kelime türetilmiş ve herkesçe kabul edilmiştir.

Hem "işlek olmayan ek" niçin böyledir? Ergin "Şu ek işlek değildir", "Bu ek işlek değildir" deyip duruyor, fakat bunların niçin işlek olmadığını konusu üzerinde hiç durmuyor. Oysa, bunun nedeni çok açıktır: Dilimizdeki yapım eklerinin yarıdan çoğunun işlek olma-

masının, daha doğrusu bunların işlekliğini yitirmiş olmalarının nedeni, Osmanlı aydın ve okumuşlarının yüzyıllarca Türkçe köklerden Türkçe eklerle kelime yapmamış, türetmemiş olmalarıdır. Bir ekle yüzlerce yıl hiçbir kelime yapılmazsa o ek elbette işlekliğini yitirir. Şimdi bize düşen özellikle bu eklerle kelime türetmek ve onları yeniden işlek duruma getirmektir. Başkaları iki bin yıl öncesinin ölü dilini diriltirken bizim hâlâ "Şu ek acaba işlek mi, değil mi?" tartışması yapmamız "abesle iştigal" değil de nedir? □

¹ Holger Pedersen, *The Discovery of Language*, Bloomington 1962, s.242.

² Ferdinand de Saussure, *Course in General Linguistics*, New York 1950, ss.10 ve 76.

³ Saussure, a.e., s.16.

⁴ F.H. Sturtevant, *An Introduction to Linguistic Science*, New Haven 1960, s.2.

LANGUAGE

AND

THE STUDY OF LANGUAGE:

TWELVE LECTURES

ON THE

PRINCIPLES OF LINGUISTIC SCIENCE.

BY

WILLIAM DWIGHT WHITNEY,

PROFESSOR OF SANSKRIT AND INSTRUCTOR IN MODERN LANGUAGES
IN YALE COLLEGE.

LONDON:

N. TRÜBNER & CO., 60, PATERNOSTER ROW.

1867.

[All rights reserved.]

Tarih ve Toplum, c.9, 1988 İstanbul.

Düşünce Tarihimizde Önemli Bir İsim
Baha Tevfik

MEHMET Ö. ALKAN

BAHA Tevfik, 1 Nisan 1300'de (14 Nisan 1884) İzmir'de doğmuş¹, 6 Mayıs 1330'da (19 Mayıs 1914) İstanbul'da ölmüştür. Babası gümrük memurlarından Mehmed Tevfik Efendi'dir. İlk öğrenimini İzmir Namazgah Mektebi'nde, orta öğrenimini İzmir Rüştiyesi ile Mülki İdadisi'nde tamamlayan² daha idadî sıralarında iken Fransızca öğrenmeye koyulur.³ Batı'yı, Batı Düşüncesi'ni çok genç yaşta tanımaya ve izlemeye başlar. *Biraz Felsefe* adlı basılmamış eserine dayanarak onun daha idadideyken kaba-materyalist düşünceyle tanıştığı ileri sürülebilir.⁴ Öğrenim yaşamının son durağı Mekteb-i Mülkiye'yi 1907'de "iyi" derece ile bitiren Baha Tevfik,⁵ Mülkiye yıllarında, arkadaşları Hasan Vasfi [Menteş] ile bir de *Fransızca İştikâk Lûgatı* hazırlar.⁶ Mülkiye'deki iki ansından da anlaşılacağı üzere yine o yıllarda dinsel düşünce, kural ve uygulamaları biraz alaycı, biraz kuşkucu biraz da materyalist bir yaklaşımla eleştirip sorgulamaya başlamıştır. Bu iki anıyı aktarmadan edemedik.⁷ Birinci anı kısaca şöyle: "... Mülkiye'de bir din dersinde Baha Tevfik merhum sırf azizlik olsun diye, derste ayağa kalktı ve bir müşkülü olduğunu ileri sürüp muvafakatını aldıktan sonra: (Allah'ın Birliğine akıl erdiremediğini), ileri sürdü. Bu sual öğretilmeye ilkin bir istihfaf sonra da bir hassasi-

Baha Tevfik

yet uyandırdı. Hemen öteki okulda - Din Fakültesi'nde- olduğu gibi hararetle isbâta başladı. Baha merhum da işleviyici suallerine devam edince, zavallı İsmâil Hakkı merhum, bizim bu mevzularda akıl erdirecek seviyede olmadığını ileri sürerek müzâkereyi kapadı." İkinci anı da kısaca şöyle: "Yine merhum Hacı Zihni Efendi'nin ders

takriri esnasında, hırsızlık yapanların ellerinin kesilmesini emreden ser'in hükmünü anlatırken arkadaşlardan âteşin zekâyâ sahip Baha Tevfik merhum söz istemiş ve hocaya:

— Hırsızlık muhtelif sebeb ve zarurelerden olabileceği gibi itiyad halini almış fitri nakîse ile mâlûl hırsızlar da bulunabileceğini ileri sürerek bunların elleri kesilmekle hırsızlıklarının önü alınamayacağını beyan ile, elleri kesildiği halde yine hırsızlık yapırlarsa daha ileride kesilmekle hırsızlıklarının sorması üzerine, hoca hemen iki elini yüzüne kapamış ve öylece bir zaman kalmış idi..."

Baha Tevfik, Mülkiye'yi bitirince İzmir'e döner ve *Serbest İzmir* gazetesinde yazar olarak çalışmaya başlar. Kısa sürede başyazarlığa yükselir.⁸ Gazetesinin sahibi Hacı Hüseyin -İştirakçi Hilmi'dir. (Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurucusu) II. Meşrutiyet'in ardından babası ve Hüseyin Hilmi ile beraber İstanbul'a gelen Baha Tevfik, bir ara "vilâyet maiyyet me'murluğuna" girer. Ancak "minnete tahammül edemediğindendir ki 4 Teşrin-i Evvel 324'de maiyyet memurluğundan (çekilir)"⁹ Kaygusuz, Baha Tevfik'in bir ara Meclis-i Ayân Kâtipliği de yaptığını, ancak Meclis başkanı Said Paşa ile geçinemeyerek ayrıldığını yazıyor.¹⁰ Bu işleri yapmasına karşın Baha Tevfik'in memurluğa ilişkin düşüncelerini işlediği üç yazını-

of philosophy, *Mukhtaşar felsefe* (1913), to foster the teaching of the subject in high schools, and he strove to establish a new philosophical vocabulary that was based on French terminology and avoided Arabic and Persian words. Moreover, he began composing a curriculum and a dictionary of philosophy; however, both works remained unfinished at the time of his early death from an illness, at the age of thirty, in 1914, in Istanbul.

Tevfiq was a fierce polemicist, and he criticised the Ottoman adversaries of materialism, such as Rıdā Tevfiq (d. 1951), ‘Alı Kemāl (d. 1922), Meḥmed Ra’ūf (d. 1931), and Şehbenderzāde Aḥmed Ḥilmī. He also opposed the nationalism of Dīyā’ (Ziya) Gökalp (d. 1924), as well as the works of the novelist Aḥmed Hāşım (1884–1933), because he considered literature dull and useless. Tevfiq defended Ottoman women, and he wrote on feminism, marriage and family, and modern etiquette (*ādāb-ı mu‘āşeret*). His principal work, *Felsefe-i ferd* (“Philosophy of the individual,” 1914, edited in Modern Turkish, Istanbul 1992), is a study of the individual, society, and the place of philosophy among the Ottomans, which is based on a critical analysis of Greek, Western, and Oriental (especially Şūfī) sources. (For a complete list of Tevfiq’s articles and books, see Bağcı: 231–43.)

BIBLIOGRAPHY

- Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye tefekkür tarihi*, 2 vols., Istanbul 1933–4, later ed. under the title *Türkiye’de çağdaş düşünce tarihi* (Konya 1966); Ekrem Işın, *Osmanlı Materyalizmi, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* (1985), 12:363–70; Mehmet Ö. Alkan, *Düşünce tarihimizde önemli bir isim: Baha Tevfiq*, *Tarih ve Toplum* 52 (1988), 41–9; Mehmet Ö. Alkan, *Türkiye’de ilk felsefe dergisi: Felsefe Mecmuası*, *Tarih ve Toplum* 66 (1989), 49–56; Süleyman Hayri Bolay,

Türkiye’de ruhçu ve maddeci görüşün mücadelesi (Ankara 1995⁺), 103–15; Rıza Bağcı, *Baha Tevfiq’in hayatı edebî ve felsefî eserleri üzerinde bir araştırma*, Izmir 1996.

THIERRY ZARCONÉ

26 MAYIS 2013

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Bahrām Mīrzā

Bahrām Mīrzā (923–56/1517–49), the youngest of the four sons of Shāh Ismā‘īl (r. 907–30/1501–24), the founder of the Şafavid dynasty, rose to considerable status and prestige during the reign of his brother, Shāh Tahmāsp (r. 930–84/1524–76). Bahrām first came to prominence at the age of thirteen when, in 937/1530, he was named governor (*vālī*) of Herat, under the tutelage of Ghāzī Khān Takallū (d. 950/1543). Bahrām’s tenure as governor was difficult, as it coincided with the rise of the Uzbek ruler ‘Ubaydallāh Khān (r. 940–6/1534–9) and the beginning of several devastating sieges of Herat in the 940s/1530s and 950s/1540s. Sources describe extreme deprivation during one siege, in which the residents were forced to eat cats and dogs.

These Uzbek threats to the eastern Şafavid domains coincided with an Ottoman invasion of Azerbaijan, after the defection of the high-ranking Qizilbāsh *amīr*, Ulāma Beg Takallū. Bahrām Mīrzā, with his older brother Alqāş Mīrzā (d. 956/1549), led troops to repel the Ottoman advances, and he acquitted himself well. In 943/1536–7, the local ruler of Gīlān, Kār Kīyyā Ḥasan, died, and Shāh Tahmāsp used this development in an attempt to expand Şafavid dominion. Supported by a local Gīlānī notable, Kīyyā Khūr Kīyā Ṭāliqānī, Bahrām Mīrzā was named the Şafavid governor and was mandated, with a large army,